

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Худенко Ольга Миколаївна

УДК 378.046

**РОЗВИТОК ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Комунальному вищому навчальному закладі «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук

Жорова Ірина Ярославівна,

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Поліщук Віра Аркадіївна,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, завідувач
кафедри соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук

Сліпич Юлія Володимирівна, Комунальний
заклад «Дитяча художня школа» м. Херсона,
директор.

Захист дисертації відбудеться 29 березня 2013 року о 10.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 28 лютого 2013 року.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Й. М. Гушулей

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розбудови національної системи освіти України одним з її стратегічних орієнтирів визначено створення системи неперервної освіти, можливості навчатися протягом життя. Складовою цієї системи є післядипломна педагогічна освіта, зорієнтована на подальший особистісний і професійний розвиток, саморозвиток особистості, розширення індивідуального досвіду, підвищення рівня професіоналізму, педагогічної майстерності, задоволення пізнавальних потреб учителів, знаходження шляхів оптимізації професійної діяльності. Серед пріоритетних завдань післядипломного навчання важливе місце посідає розвиток індивідуального стилю професійної діяльності (ІСПД) вчителів, зокрема педагогів гуманітарних дисциплін.

Передусім учитель гуманітарного профілю – це майстер-комунікатор, який володіє взірцевим мовленням, знанням предмета викладання, засобами мови й літератури виховує в учнів загальнолюдські та національні ідеали, навчає сприймати й розуміти красу слова, художнього образу. Своєрідний комплекс способів та прийомів професійної діяльності у поєднанні з індивідуально-психічними особливостями особистості вчителя складають індивідуальний стиль його професійної діяльності, власний педагогічний почерк.

Формування й розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін здійснюється як у професійній підготовці майбутніх педагогів, так і в системі післядипломної освіти, що, у свою чергу, спрямована на підвищення фахової компетентності вчителів-практиків. Післядипломна педагогічна освіта має створити оптимальні умови для особистісного й професійного розвитку вчителів, удосконалення таких інтегральних педагогічних явищ, як майстерність, професіоналізм, зокрема й індивідуальний стиль професійної діяльності.

Системі післядипломної освіти як об'єкту наукового дослідження приділяли увагу зарубіжні й вітчизняні вчені: С. Вершловський, І. Жерносек, Л. Гончаренко, А. Зубко, С. Крисюк, А. Кузьмінський, В. Маслов, В. Олійник, В. Поліщук, В. Примакова, Н. Протасова, В. Пуцов, Т. Сущенко, В. Тименко та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя порівняно нова та малодосліджена у галузі педагогіки. До її розробки зверталися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: З. Вяткіна, С. Гончаренко, І. Зимня, І. Зязюн, Є. Ільїн, Є. Клімов, О. Лапіна, Л. Макарова, А. Маркова, Г. Мешко, А. Ніконова, Л. Подимова, Н. Приходько, В. Сластьонін, О. Чепкова та інші. В Україні дискурс індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя, проблеми його формування, розвитку стали об'єктом дослідження у працях Л. Андрощук, І. Вохмяніної, А. Войтовича, Ж. Ковалів, І. Цар,

О. Шпортуна та інших. Проте, до цього часу не достатньо дослідженим залишається розвиток цього явища у системі післядипломної освіти.

Актуальність дослідження підсилюється виявленими *суперечностями*, а саме між:

- наявним рівнем професіоналізму, педагогічної майстерності, зокрема й індивідуального стилю вчителів та сучасними вимогами, що висуваються до їх педагогічної діяльності;
- необхідністю розвитку, удосконалення, корекції індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін і недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу такого процесу в системі післядипломної освіти;
- значним науково-методичним потенціалом системи післядипломної освіти для розвитку ІСПД та недостатнім використанням такої можливості.

Таким чином, актуальність і недостатній рівень розробки окресленої проблеми в теорії та практиці підготовки педагогічних кадрів у системі післядипломної освіти зумовив вибір теми нашого дослідження *«Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної теми Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради «Теоретико-методологічні основи вдосконалення системи освіти та поліпшення її кадрового забезпечення» (РК № 0104U010624). Тему дослідження було затверджено на засіданні вченої ради Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (протокол № 4 від 12.10.2010 р.) і заочно затверджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 25.01.2011 р.).

Об'єкт дослідження – післядипломна освіта вчителів гуманітарних дисциплін.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити сутність понять «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін», «розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти», конкретизувати структуру такого інтегрального особистісного утворення;

- з'ясувати критерії, рівні розвитку, обґрунтувати типологію індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін;
- визначити організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти;
- експериментально перевірити ефективність реалізації визначених організаційно-педагогічних умов.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів**, зокрема *теоретичних*: аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, монографій та дисертаційних робіт, періодичних видань з проблеми дослідження; систематизація, порівняння, узагальнення з метою визначення понятійного апарату дослідження, обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарного циклу предметів у системі післядипломної освіти; *емпіричних*: спостереження, бесіди, анкетування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний), котрі забезпечили вивчення стану досліджуваного явища та ефективність проведеної роботи; *методів математичної статистики*, що були використані з метою перевірки результатів педагогічного експерименту, встановлення їх достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- *вперше* визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти: стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін (залучення педагогів до науково-дослідницької, інноваційної діяльності, участі у фахових конкурсах); інтеграція курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку індивідуального стилю (скоординованість діяльності учасників педагогічної взаємодії у системі післядипломної освіти, що забезпечує неперервність, цілісність такого процесу); науково-методичний супровід розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарного профілю (змістове, навчально-методичне забезпечення такого процесу, розроблене на основі принципів диференціації та індивідуалізації навчання);
- *обґрунтовано* типологію індивідуального стилю професійної діяльності вчителя (адаптивно-репродуктивний, технологічно-методичний, акмеологічно-креативний типи);
- *уточнено* структуру (мотиваційний, когнітивно-технологічний, емоційно-комунікативний, творчий, рефлексивний компоненти), критерії (усвідомлення необхідності розвитку ІСПД, наявність знань про сутність категорії «ІСПД вчителя», володіння способами й прийомами педагогічної діяльності; розвиненість комунікативних здібностей, сформованість

емоційної саморегуляції, творча активність педагога, сформованість рефлексивних умінь), рівні (високий, достатній, середній, низький) індивідуального стилю;

□ *конкретизовано* сутність понять «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя гуманітарних дисциплін», «розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти»;

□ *подальшого розвитку* набули форми і методи, що забезпечують ефективний розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарного профілю можуть бути реалізовані в системі післядипломної освіти. Для забезпечення розвитку, удосконалення, корекції ІСПД вчителів-гуманітаріїв розроблено та впроваджено навчальну програму спецкурсу «Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін», методичні рекомендації, спрямовані на діагностику сформованості такого інтегрального особистісного утворення в педагогів, програму професійного й особистісного саморозвитку вчителів-гуманітаріїв, індивідуальний освітній маршрут.

Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації, навчально-методичні розробки доцільно використовувати в роботі системи післядипломної освіти, на лекційних та практичних заняттях протягом курсового періоду, семінарах, конференціях упродовж міжкурсового періоду, у самоосвітній діяльності педагогів, при розробці навчально-методичних посібників, під час написання кандидатських та докторських дисертацій.

Результати дослідження *впроваджено* в роботу КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-07/697 від 06.09.2012 р.), Миколаївського (акт № 1269/16.10 від 28.09.2012 р.), Кіровоградського (акт № 715 від 08.10.2012 р.), Івано-Франківського (довідка № 01/555 від 02.10.2012 р.), Сумського (акт № 678 від 31.08.2012 р.) обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Особистий внесок здобувача. У спільній праці [13] автором здійснено аналіз думок науковців щодо виокремлення професійно важливих якостей учителя.

Апробація результатів дисертації. Найважливіші теоретичні й практичні аспекти дослідження розкрито у доповідях на науково-практичних та науково-методичних конференціях:

міжнародних – «Технології управління освітніми закладами», присвячена пам'яті А.С.Макаренка (м. Полтава, 2011); «Ціннісні пріоритети освіти: виклики ХХІ століття» (м. Луганськ, 2011); «Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія і практика» (м. Суми, 2012); «Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників

закладів освіти» (м. Біла церква, 2012); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (м. Вінниця, 2012);

всеукраїнських – «Формування та розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах неперервної освіти» (м. Миколаїв, 2011); «Проблеми розвитку післядипломної освіти у сучасному суспільстві» (м. Херсон, 2011); I та II Всеукраїнських науково-методичних конференціях «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (м. Херсон, 2011, 2012), «Виховання громадянина-патріота в педагогіці В.О.Сухомлинського та сучасній освітній практиці» (м. Кіровоград, 2012); всеукраїнських педагогічних читаннях «Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження)» (м. Херсон, 2012);

регіональній науково-методичній конференції «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (м. Херсон, 2010);

V *обласній* науково-методичній конференції «Державно-громадське управління сучасним закладом освіти» (м. Херсон, 2011).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження викладені в 16 публікаціях автора, 15 з яких одноосібні, зокрема: статті в наукових фахових виданнях – 6, матеріали конференцій – 8, навчальна програма спецкурсу – 1, методичні рекомендації – 1.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (225 найменувань) і 16 додатків на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 260 сторінок, з них 180 сторінок основного тексту, що містить 18 таблиць і 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, окреслено наукову новизну, практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію і впровадження одержаних результатів, подано структуру дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні аспекти розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін»* – здійснено теоретичний аналіз проблеми у філософській, психолого-педагогічній літературі, конкретизовано суть поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін», уточнено структуру, критерії, рівні, обґрунтовано типологію такої категорії; наведено результати констатувального етапу експерименту.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, зокрема праць Б. Вяткіна, З. Вяткіної, Є. Ільїна, Є. Клімова, Ж. Ковалів, Л. Макарової, А. Маркової, О. Прохорової, В. Сластьоніна, В. Толочека, Г. Торхової, О. Устюгової, І. Цар та інших свідчить про постійну

увагу науковців до розгляду категорії «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя». Доведено, що вона формувалася поетапно та почала активно розроблятися у другій половині ХХ століття у межах психології та є похідною від поняття «індивідуальний стиль діяльності». Згодом вектор дослідження змінився у бік розгляду індивідуального стилю діяльності залежно від професії. У процесі дослідження з'ясовано, що основними факторами впливу на ІСПД вчителя є: індивідуально-психічні особливості особистості вчителя, психофізіологічні особливості учнів, специфіка професійної діяльності.

Під час розвитку ІСПД важливим є врахування особливостей професійної діяльності вчителя, оскільки спеціалізація роботи впливає на створення своєрідного поєднання методів та прийомів діяльності, зумовленого вищезазначеними факторами. Основними ознаками професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін визначено високу комунікативну взаємодію, мовно-мовленнєву майстерність, художньо-естетичну та полікультурну спрямованість навчального матеріалу.

Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін визначено як *інтегральне особистісне утворення, що представляє відносно динамічну сукупність індивідуально-своєрідних дій педагога, зумовлену індивідуально-психічними особливостями його особистості, фаховою специфікою діяльності та взаємодії з її суб'єктами.*

ІСПД вчителя-гуманітарія як інтегральне особистісне утворення формується та розвивається у процесі набуття професійного досвіду. Таке утворення поєднує у собі як індивідуальні характеристики особистості вчителя, так і процесуальні параметри його професійної діяльності. Основними механізмами формування та розвитку ІСПД педагога є адаптація, компенсація та корекція. Функціями ІСПД вчителя гуманітарних дисциплін визначено системну, адаптивну, компенсаторну та акмеологічну.

ІСПД вчителя займає проміжне місце між такими категоріями, як педагогічна майстерність та професіоналізм. Доведено, що індивідуальний стиль є проявом педагогічної майстерності й професіоналізму.

На основі аналізу наукових досліджень, зокрема праць З. Вяткіної, Є. Клімова, Ж. Ковалів, Л. Макарової, Н. Приходько, О. Чепкової, І. Цар з'ясовано структуру ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін, що складається з таких компонентів: мотиваційного, когнітивно-технологічного, емоційно-комунікативного, творчого, рефлексивного. Їх виділення та порядок у структурі ІСПД зумовлені особливостями педагогічної діяльності вчителя, її змістовим наповненням, функціями й фазами: орієнтаційною, виконавською та контрольною. Важливим є врахування психофізіологічного фактора: нейродинамічні властивості нервової системи (сила / слабкість, рухливість / інертність, урівноваженість / неурівноваженість), властивості темпераменту, статтєвовікові особливості та досвід учителів гуманітарних дисциплін.

Критеріями розвитку структурних компонентів виділено такі: усвідомлення необхідності розвитку ІСПД (мотиваційний); наявність знань про сутність категорії «ІСПД вчителя», володіння способами й прийомами педагогічної діяльності (когнітивно-технологічний); розвиненість комунікативних здібностей, сформованість емоційної саморегуляції (емоційно-комунікативний); творча активність педагога (творчий); сформованість рефлексивних умінь (рефлексивний). У дослідженні охарактеризовано чотири рівні розвитку ІСПД вчителів-гуманітаріїв високий, достатній, середній та низький. Ознаками *високого рівня* є виражена мотивація до розвитку цього утворення; ґрунтовні знання про сутність категорії «ІСПД вчителя», майстерне володіння методичним інструментарієм, висока розвиненість у педагога комунікативних здібностей, сформованість емоційної саморегуляції, рефлексивних умінь, значна творча активність педагога. *Достатній рівень* розвитку ІСПД вчителів-гуманітаріїв відзначається усвідомленістю необхідності розвитку власного ІСПД, наявністю доволі міцних знань про сутність такої категорії, умілому застосуванні способів та прийомів професійної діяльності, достатньою розвиненістю комунікативних здібностей, сформованістю емоційної саморегуляції, рефлексивних умінь, творчою активністю педагога. Для *середнього рівня* розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін властиві незначна усвідомленість необхідності розвитку такого явища, переважно фрагментарні знання про сутність ІСПД. Володіння способами й прийомами педагогічної діяльності відбувається на недостатньому рівні. Притаманними є середній рівень розвитку комунікативних здібностей, емоційної саморегуляції, рефлексивних умінь. Творча активність педагога відзначається епізодичністю (залежно від необхідності). *Низький рівень* розвитку ІСПД педагогів-гуманітаріїв характеризувався відсутністю розуміння необхідності розвитку власного ІСПД та знань про таку категорію. Володіння способами й прийомами педагогічної діяльності, розвиненість комунікативних здібностей, сформованість емоційної саморегуляції, рефлексивних умінь, творча активність педагога є слабковираженими.

Розроблено типологію ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін, у межах якої виділено адаптивно-репродуктивний, технологічно-методичний, акмеологічно-креативний стилі. Вона побудована за висхідною траєкторією та враховує педагогічний стаж учителів. Це дозволило диференціювати вплив на розвиток такого утворення під час формувального етапу експерименту, беручи до уваги педагогічний досвід.

За результатами констатувального етапу експерименту виявлено, що переважна більшість педагогів мають низький та середній рівні розвитку структурних компонентів індивідуального стилю професійної діяльності. 37,8% (243 особи) вчителів-гуманітаріїв спрямовані на репродуктивно-адаптивний тип ІСПД, технологічно-методичний тип стилю характерний для 40,9% (264 особи) опитаних, акмеологічно-креативний властивий 21,3% (137 осіб) педагогів. Наведені дані засвідчили, що проблемі розвитку такого інтегрального особистісного утворення в учителів у

системі післядипломної освіти не приділяється належної уваги, це, у свою чергу, зумовило розробку організаційно-педагогічних умов, зорієнтованих на ефективний розвиток цього явища.

У другому розділі – *«Організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти»* – здійснено дефінітивний компонентний аналіз системи післядипломної освіти, розглянуто методологічний аспект розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя-гуманітарія в системі післядипломної освіти, висвітлено специфіку післядипломної педагогічної освіти як середовища розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів-гуманітаріїв, уточнено сутність поняття «розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти», визначено організаційно-педагогічні умови розвитку такого інтегрального утворення у фахівців у системі післядипломної освіти.

Методологічну основу розвитку ІСПД педагогів-словесників у системі післядипломної освіти розкрито на основі особистісно зорієнтованого, праксеологічного, акмеологічного, андрагогічного, середовищного підходів.

З позиції середовищного підходу систему післядипломної освіти педагогічних кадрів розглянуто як сприятливе середовище розвитку особистості вчителя, його ІСПД. Таке середовище представляє собою взаємодію освітніх закладів щодо створення комплексу взаємопов'язаних умов, які забезпечують особистісний та професійний розвиток педагога.

Основні вимоги до системи післядипломної освіти полягають у забезпеченні неперервного розвитку особистості, гнучкості та варіативності форм, методів навчання, гуманістичній спрямованості, цілісності, інноваційній спрямованості.

Дефініцію «розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти» розглядаємо як *динамічний, керований процес саморозвитку педагога протягом курсової, міжкурсорової підготовки та самоосвітньої діяльності, у результаті якого відбуваються якісні зміни структурних компонентів індивідуального стилю.*

Виявлений стан розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти зумовив необхідність проектування та застосування коригувальних форм впливу, зокрема низки організаційно-педагогічних умов. Організаційно-педагогічні умови є синтезом педагогічних та організаційних аспектів. Визначаємо їх як комплекс обставин і способів організації педагогічного процесу, що створюються з метою його покращення, оптимізації. Їх реалізація має забезпечити ефективність підготовки вчителя у системі післядипломної освіти до оволодіння індивідуальним стилем професійної діяльності.

Організаційно-педагогічними умовами розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти є такі: стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін; інтеграція

курсної, міжкурсної підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку ІСПД; науково-методичний супровід розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю.

Задля унаочнення й предметності розвитку індивідуального стилю вчителів гуманітарного профілю, забезпечення можливості вивчати його як цілісну систему й досліджувати окремі елементи було розроблено схему такого процесу, що складається з цільового, змістового, діяльнісного та результативного блоків (рис. 1). Вона відображає зв'язок мети, завдань (цільовий блок), зміст та методичне забезпечення (змістовий), організаційно-педагогічні умови, форми роботи з реалізації такого процесу в системі післядипломної освіти (діяльнісний) та кінцевий результат (результативний).

Стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін потребує цілеспрямованого впливу на особистість учителя шляхом використання комплексу форм, методів, засобів, зорієнтованих на активізацію особистісних та професійно важливих якостей учителя-гуманітарія, його знань, умінь, навичок. Розвиток ІСПД нерозривно пов'язаний з потребою вчителя в особистісному й професійному саморозвиткові. По-перше, особистісно-професійний саморозвиток неможливий без ІСПД, оскільки останній дозволяє педагогу ефективно реалізовувати свою діяльність, слугує засобом її гармонізації, оптимізації. По-друге, індивідуальний стиль не можна удосконалювати, коригувати за відсутності усвідомлення необхідності в саморозвитку.

Інтеграція курсової, міжкурсної підготовки та самоосвітньої діяльності педагога-гуманітарія щодо розвитку ІСПД полягала в забезпеченні єдності, скоординованості зазначених елементів, їх одночасне та рівновиважене функціонування. Зважаючи на те, що курсовий період є найменш тривалим, а міжквестаційна підготовка має прогностичний характер важливого значення набуває методична робота в міжкурсний період та протягом самоосвіти педагогів. Скоординованість роботи психологічної, методичної служб та адміністрації навчальних закладів у міжкурсний період забезпечується низкою функцій, зокрема інформативної – поглиблення знань педагогів про категорію «ІСПД вчителя»; діагностичної – проведення педагогічної діагностики з визначення рівня розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін, окремих показників структурних компонентів такого інтегрального явища, визначення типу стилю; організаційної – добір, розробка психолого-педагогічного, методичного супроводу; корекційної – створення умов, соціально-психологічного мікроклімату для розкриття індивідуальності педагогів, заохочення до творчої, інноваційної діяльності. У дослідженні розкрито значення самоосвітньої діяльності фахівця для розвитку власного ІСПД, охарактеризовано можливий зміст, форми методичної роботи з розвитку індивідуального стилю вчителів-гуманітаріїв відповідно до кожного структурного компонента цього інтегрального особистісного утворення.

ЦІЛЬОВИЙ БЛОК

Мета: забезпечити ефективний розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

Завдання: поглибити знання вчителів з проблеми ІСПД, мотивувати до розвитку власного стилю, здійснити педагогічну діагностику (тип, рівень розвитку ІСПД); розвивати вміння удосконалення, корекції власного ІСПД.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК

Інформаційно-діагностичне забезпечення розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін

Спецкурс, методичні рекомендації, програма особистісного й професійного саморозвитку педагогів гуманітарного профілю, індивідуальний освітній маршрут.

ДІЯЛЬНІСНИЙ БЛОК

Організаційно-педагогічні умови розвитку ІСПД вчителів-гуманітаріїв:

- стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін;
- інтеграція курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку ІСПД;
- науково-методичний супровід розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю.

Форми роботи з розвитку ІСПД вчителів-гуманітаріїв у післядипломній освіті

<i>Курсова підготовка</i>	<i>Міжкурсва підготовка</i>	<i>Самоосвітня діяльність</i>
☐ спецкурс; ☐ конференції з обміну досвідом; ☐ педагогічна практика; ☐ написання випускних робіт; ☐ лекції, практичні заняття.	☐ семінари, конференції з дотичних проблем; ☐ методичні об'єднання; ☐ взаємовідвідування уроків; ☐ групові консультації; ☐ майстер-класи; ☐ участь у конкурсах.	☐ робота з літературою; ☐ підготовка доповідей для участі у конференціях тощо; ☐ робота над науково-методичною темою; ☐ розробка індивідуального освітнього маршруту.

Методи: бесіда, інтерактивні методи, аналіз педагогічних ситуацій, дискусія, лекція, опитування, методи розвитку критичного мислення, проблемного навчання

РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ БЛОК

Критерії розвитку структурних компонентів ІСПД вчителя:

Мотиваційний – усвідомлення педагогом необхідності розвитку ІСПД; *когнітивно-технологічний* – наявність знань про сутність категорії «ІСПД вчителя», володіння способами та прийомами педагогічної діяльності; *емоційно-комунікативний* – розвиненість комунікативних здібностей, сформованість емоційної саморегуляції; *творчий* – творча активність педагога; *рефлексивний* – сформованість рефлексивних умінь.

Рівні розвитку ІСПД педагога-гуманітарія:

високий, достатній, середній, низький.

РОЗВИНУТИЙ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Рис. 1. Розвиток ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти

Науково-методичний супровід розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю обґрунтований відсутністю у системі післядипломної освіти такого виду забезпечення. Науково-методичний супровід розвитку ІСПД педагогів визначено як комплекс дій та заходів, спрямованих на цілісне забезпечення окресленого процесу. Він виконує низку функцій, а саме: інформаційну, навчальну, діагностичну, розвивальну. У контексті дисертаційного дослідження розробка такого супроводу охопила: навчальну програму спецкурсу, методичні рекомендації, програму особистісного й професійного саморозвитку педагогів гуманітарних дисциплін та індивідуальний освітній маршрут.

У дисертації наголошується на тому, що визначені організаційно-педагогічні умови є взаємопов'язаними, взаємозумовленими та доповнюють одна одну, тому мають реалізуватися комплексно. Вони покликані цілеспрямовано забезпечити розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

У третьому розділі – *«Організація та результати дослідно-експериментальної роботи»* – розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, показано шляхи реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти, наведено результати формувального етапу експерименту.

Реалізація організаційно-педагогічних умов розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти охопила курсову, міжкурсову підготовку та самоосвітню діяльність педагогів.

Упровадження першої організаційно-педагогічної умови – *стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін* – відбувалося через залучення педагогів до науково-дослідницької, інноваційної, творчої діяльності, участі у фахових конкурсах, педагогічній практиці, взаємовідвідування уроків тощо. Важливим при цьому було створення сприятливого психологічного мікроклімату, ситуацій успіху. Задля успішної реалізації зазначеної умови розроблено програму особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін. Її метою є підвищення професійної компетентності педагогів-словесників, творчий саморозвиток індивідуальності вчителя через залучення педагога до участі в обласних творчих групах, відвідування майстер-класів, науково-практичних та науково-методичних конференцій, семінарів, педагогічних читань, засідань «круглих столів» тощо.

Особливого значення надавалося впровадженню спецкурсу «Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін». Його мета полягала в поглибленні знань учителів з теоретичних питань педагогічної діяльності, особистості вчителя гуманітарних дисциплін, таких інтегральних педагогічних явищ, як «індивідуальність учителя», «педагогічна майстерність», «індивідуальний стиль професійної діяльності». Зміст спецкурсу

спрямований на допомогу педагогам діагностувати стиль діяльності, проаналізувати власну індивідуальність, переосмислити свій професійний досвід, окреслити програму подальшого розвитку ІСПД.

Реалізація другої умови – *інтеграція курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагога-гуманітарія щодо розвитку ІСПД* – передбачала об'єднання вищезазначених ланок у напрямі вирішення проблеми розвитку індивідуального стилю вчителів. Організація роботи з розвитку ІСПД вчителя в курсовий період охопила такі форми: спецкурс, конференції з обміну досвідом, педагогічну практику, написання випускних робіт (курскових, рефератів, проектів, статей), лекції, практичні заняття.

Основними формами роботи з розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін у міжкурсовий період були такі: участь у семінарах, конференціях, тренінгах з цієї проблеми, робота у методичному об'єднанні, взаємовідвідування уроків, групові консультації, майстер-класи, участь у фахових конкурсах. Під час формувального етапу експерименту надавалася перевага таким формам самоосвіти вчителів, як: робота з літературою, підготовка доповідей, виступів на засіданнях педагогічної ради, методичного об'єднання, робота над науково-методичною темою, розробка індивідуального освітнього маршруту. Такі форми спрямовані не лише на поглиблення, оновлення знань учителів, але й дозволяють переосмислити, збагатити власний досвід, ознайомитися з практичними напрацюваннями колег, мотивують до творчої, інноваційної діяльності.

Забезпеченню інтеграції курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності вчителів сприяла третя організаційно-педагогічна умова – *науково-методичний супровід розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю*. Навчальна програма спецкурсу передбачає лекційні та практичні заняття, на яких, окрім повідомлення теоретичного матеріалу, відбувається діагностування структурних компонентів, типу індивідуального стилю професійної діяльності, виконання практичних завдань дослідницького, творчого характеру. Методичні рекомендації містять ґрунтовний теоретичний матеріал, що розкриває питання сутності, типології та структури індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін. Змістовний діагностичний інструментарій, орієнтований на визначення рівнів розвитку структурних компонентів, типу даного інтегрального утворення, містить як авторські розробки, так і запозичені з психологічних видань методики. Індивідуальний освітній маршрут розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін, розроблений на основі диференційованого підходу залежно від типу стилю, слугує алгоритмом побудови подібних маршрутів для фахівців.

Експериментальне дослідження здійснювалося впродовж 2010 – 2012 років на базі КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», Миколаївського, Кіровоградського, Івано-Франківського, Сумського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Педагогічний експеримент охопив педагогів гуманітарного циклу, а саме: української мови та літератури, іноземних мов, російської мови і світової літератури. Його метою було забезпечення ефективного розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти за таких організаційно-педагогічних умов: стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін; інтеграції курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку ІСПД; науково-методичного супроводу розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю.

На початку формувального етапу експерименту було сформовано експериментальну та контрольну групи. Кількісний склад обох становить 352 особи, по 175 – у експериментальній та 177 – у контрольній групах.

До контрольної групи зарахували педагогів, які відвідали лекційно-практичне заняття «Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін», розраховане на 4 години. До експериментальної – тих, хто прослухали однойменний спецкурс (24 години) та відвідали педагогічну практику, продовжили роботу над удосконаленням власного стилю протягом міжкурсового періоду та самоосвітньої діяльності.

Результати окресленої діяльності перевірялися за допомогою наступних методів дослідження: анкетування, тестування, опитування, бесіди, спостереження, математичної статистики.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності впровадження окреслених організаційно-педагогічних умов дозволила визначити їх дієвість, важливість для системи післядипломної освіти. Результати експерименту засвідчили позитивну динаміку розвитку ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін. Процентний розподіл педагогів гуманітарного профілю до та після проведення експерименту відповідно до кожного рівня розвитку структурних компонентів ІСПД показано в таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Динаміка розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін на початку формувального експерименту

Рівні	Кількість учителів у % на початку формувального експерименту									
	Контрольна група					Експериментальна група				
	Мотиваційний	Когніт.-технол.	Емоц.-комун.	Творчий	Рефлексивний	Мотиваційний	Когніт.-технол.	Емоц.-комун.	Творчий	Рефлексивний
Н	42,4	41,7	26,5	33,3	43,5	41,7	44	26,3	33,1	39,4
С	28,8	26,6	36,2	36,2	30,5	27,4	22,3	40	37,2	32,6
Д	18,1	16,4	27,7	22,6	20,4	20,6	20	26,3	24	21,7
В	10,7	15,3	9,6	7,9	5,6	10,3	13,7	7,4	5,7	6,3

Динаміка розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін після завершення формульованого експерименту

Рівні	Кількість учителів у % після завершення формульованого експерименту									
	Контрольна група					Експериментальна група				
	Мотиваційний	Когніт.-технол.	Емоц.-комун.	Творчий	Рефлексивний	Мотиваційний	Когніт.-технол.	Емоц.-комун.	Творчий	Рефлексивний
Н	36,6	37,3	24,4	31,1	42,2	26,8	25,4	12,7	17,3	25,6
С	26,7	24,1	31,6	34,3	28,2	24,3	28,9	33,7	33,9	26,4
Д	23,8	20,4	33,3	24,8	21,9	32,4	30,5	36,9	35,9	35,6
В	12,9	18,2	10,7	9,8	7,7	16,5	15,2	16,7	12,9	12,4

Результати дослідної роботи свідчать, що після проведення експерименту в експериментальній групі відбулися суттєві зміни в показниках. Так, загальний приріст мотиваційного компонента складає 18%, когнітивно-технологічного – 18,6%, емоційно-комунікативного – 19,9%, творчого – 19,1%, рефлексивного – 20%. У контрольній групі не відбулося суттєвого покращення рівня розвитку структурних компонентів ІСПД. Загальний приріст мотиваційного компонента у контрольній групі становить 7,9%, когнітивно-технологічного – 6,9%, емоційно-комунікативного – 6,7%, творчого – 4,1%, рефлексивного – 3,6%.

Таким чином, реалізація визначених організаційно-педагогічних умов у післядипломну освіту сприяє ефективному розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін.

Для підтвердження вірогідності отриманих результатів був використаний статистичний критерій χ^2 Пірсона. Розподіл показників експериментальної та контрольної груп на рівні значущості $p \leq 0,05$ підтвердив ефективність реалізації запропонованих організаційно-педагогічних умов.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку й експериментальної роботи дозволяють зробити такі **висновки**:

1. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін є актуальною проблемою, що знаходиться у площині освіти й у полі зору наукової спільноти. Теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури надав можливість конкретизувати сутність такого поняття. Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін визначено як інтегральне особистісне утворення, що представляє відносно динамічну сукупність індивідуально-своєрідних дій педагога, зумовлену індивідуально-психічними особливостями його особистості, фаховою специфікою діяльності та взаємодії з її суб'єктами. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти розглянуто як динамічний, керований процес саморозвитку педагога

протягом курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності, у результаті якого відбувається якісні зміни структурних компонентів індивідуального стилю.

2. Уточнено структуру індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін, що складається з п'яти компонентів: мотиваційного, когнітивно-технологічного, емоційно-комунікативного, творчого, рефлексивного. Їх виділення та порядок у структурі ІСПД зумовлено особливостями педагогічної діяльності вчителя, її змістовим наповненням, функціями та фазами: орієнтаційною, виконавською та контрольною. Важливим є врахування психофізіологічного фактора: нейродинамічні властивості нервової системи (сила / слабкість, рухливість / інертність, урівноваженість / неурівноваженість), властивості темпераменту, статтєвовікові особливості та досвід педагогів гуманітарного профілю.

Критеріями розвитку структурних компонентів визначено такі: усвідомлення необхідності розвитку ІСПД (мотиваційний); наявність знань про сутність категорії «ІСПД вчителя», володіння способами й прийомами педагогічної діяльності (когнітивно-технологічний); розвиненість комунікативних здібностей, сформованість емоційної саморегуляції (емоційно-комунікативний); творча активність педагога (творчий); сформованість рефлексивних умінь (рефлексивний). У дослідженні охарактеризовано чотири рівні розвитку ІСПД вчителів-гуманітаріїв високий, достатній, середній та низький.

Типологію ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін складають адаптивно-репродуктивний, технологічно-методичний, акмеологічно-креативний стилі. Така типологія дозволила диференціювати вплив на розвиток зазначеного утворення, беручи до уваги педагогічний досвід, тип стилю під час формувального експерименту.

На основі виділених структурних компонентів індивідуального стилю, критеріїв, рівнів їх розвитку протягом констатувального етапу експерименту зафіксовано, що переважна більшість педагогів мають низький та середній рівні розвитку структурних компонентів індивідуального стилю професійної діяльності.

3. З позиції середовищного підходу систему післядипломної освіти педагогічних кадрів розглянуто як сприятливе середовище розвитку особистості вчителя, його ІСПД. Таке середовище представляє собою взаємодію освітніх закладів щодо створення комплексу взаємопов'язаних умов, які забезпечують особистісний та професійний розвиток педагога. Визначено основні вимоги до такого виду середовища, а саме: забезпечення неперервного розвитку особистості, гнучкість та варіативність форм, методів навчання, гуманістична спрямованість, цілісність, інноваційна спрямованість.

Теоретично обґрунтовано й апробовано організаційно-педагогічні умови розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти: стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів

гуманітарних дисциплін (залучення педагогів до науково-дослідницької, інноваційної діяльності, участі у фахових конкурсах); інтеграція курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку ІСПД (скоординованість діяльності учасників педагогічної взаємодії у системі післядипломної освіти, що забезпечує неперервність, цілісність такого процесу); науково-методичний супровід розвитку ІСПД вчителів гуманітарного профілю (змістове, навчально-методичне забезпечення розвитку ІСПД, розроблене на основі принципів диференціації та індивідуалізації навчання).

Реалізація зазначених організаційно-педагогічних умов у системі післядипломної освіти охопила курсову, міжкурсову підготовку та самоосвітню діяльність педагогів. Формами роботи з розвитку ІСПД у курсовий період були: спецкурс, практичне заняття, педагогічна практика, написання випускних робіт (курскових, рефератів, проектів, статей). У міжкурсовий період розвиток ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін відбувався через залучення педагогів до участі в семінарах, конференціях, тренінгах з окресленої проблеми, роботи у методичному об'єднанні, взаємовідвідування уроків, групових консультацій. Самоосвітня діяльність учителів-гуманітаріїв тривала як у курсовий, так і протягом міжкурсового періодів й охоплювала наступні форми: робота з літературою, підготовка доповідей, виступів на засіданнях педагогічної ради, методичного об'єднання, конференцій, семінарів, робота над науково-методичною темою, розробка індивідуального освітнього маршруту.

Практично значимим виявився науково-методичний супровід розвитку ІСПД у системі післядипломної освіти, зокрема навчальна програма спецкурсу, методичні рекомендації, програма особистісного й професійного саморозвитку педагогів гуманітарних дисциплін, індивідуальний освітній маршрут.

4. Доведено, що розвиток ІСПД вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти здійснюється більш ефективно під час реалізації зазначених організаційно-педагогічних умов. Про це свідчать результати формувального етапу експерименту. Загальний приріст мотиваційного компонента складає 18%, когнітивно-технологічного – 18,6%, емоційно-комунікативного – 19,9%, творчого – 19,1%, рефлексивного – 20%.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань з проблеми розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін. Воно відкриває перспективи для більш поглибленого вивчення умов, чинників, етапів цього процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Худенко О. М. Еволюція та рецепція поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя» у психолого-педагогічній літературі / О. М. Худенко // Обрії : Науково-педагогічний журнал. – 2011. – № 1 (32). – С. 12 – 14.
2. Худенко О. М. Педагогічна майстерність та індивідуальний стиль діяльності вчителя як вияв педагогом свого «Я» у професії (на матеріалі праць А. С. Макаренка) / О. М. Худенко // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Випуск 8. Частина I. – Полтава, 2011. – С. 298 – 301.
3. Худенко О. М. Проблема розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя у системі післядипломної освіти / О. М. Худенко // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : РПО, 2011. – С. 189 – 193.
4. Худенко О. М. Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя як чинник розвитку професіоналізму / О. М. Худенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: педагогічні науки. – Луганськ, 2011. – № 20 (231). – Частина IV. – С. 227 – 232.
5. Худенко О. М. Аналіз структурних компонентів індивідуального стилю професійної діяльності вчителя гуманітарних дисциплін / О. М. Худенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 60. – Херсон : ХДУ, 2011. – С. 303 – 309.
6. Худенко О. М. Післядипломна освіта як інноваційне середовище розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя / О. М. Худенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 32 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 491 – 494.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Худенко О. М. Генеза поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» вчителя / О. М. Худенко // Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика: Матеріали Першої регіональної науково-методичної конференції (23 листопада 2010 року) / за ред. В.В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко, О. В. Рідкоус. – Херсон : РПО, 2010. – С. 154 – 157.
8. Худенко О. М. Проблема розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя у системі післядипломної освіти / О. М. Худенко // Формування та розвиток професійної компетентності сучасного педагога в системі неперервної освіти : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 12-14 травня 2011 р.). – Миколаїв : ОШПО, 2011. – С. 171 – 172.
9. Худенко О. М. Індивідуальний стиль професійної діяльності як запорука її ефективності / О. М. Худенко // Збірник резюме доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти у сучасному суспільстві» / За ред. В. В. Олійника. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2011. – С. 123.

10. Худенко О. М. Особливості індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін / О. М. Худенко // Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика : матеріали I Всеукраїнської науково-методичної конференції (21-22 листопада 2011 р., м. Херсон): у 2-х ч. – Ч. 2 / за ред. І. Я. Жорової, В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РПО, 2011. – С. 179 – 183.
11. Худенко О. М. Інноваційна діяльність як засіб розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя у системі післядипломної освіти / О. М. Худенко // Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників закладів освіти : тези міжнародної науково-практичної конференції (24-25 квітня 2012 року, м. Біла Церква) / за наук. ред. В. В. Олійника (голова) та ін. – Біла Церква : КОПОПК, 2012. – С. 180 – 181.
12. Худенко О. М. Інноваційні аспекти розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителя у системі післядипломної освіти / О. М. Худенко // Інновації як чинник суспільного розвитку : теорія і практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 травня 2012 року : у 2 ч. – Суми : НІКО, 2012. – Ч. 2. – С. 135 – 136.
13. Жорова І. Я., Худенко О. М. Професійно важливі якості особистості педагога (на матеріалі праць Я.А. Коменського) / І. Я. Жорова, О. М. Худенко // Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження) : матеріали Всеукраїнських педагогічних читань / за заг. ред. В. В. Кузьменка, О. В. Рідкоус. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – С. 25 – 27.
14. Худенко О. М. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі підвищення кваліфікації / О. М. Худенко // Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика : матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції (8-9 листопада 2012 р., м. Херсон) / за ред. В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко., І. В. Воскової. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – С. 223 – 226.

Інші публікації

15. Худенко О. М. Діагностика стану розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін : методичні рекомендації / О. М. Худенко. – Херсон : Херсонська академія неперервної освіти 2012. – 72 с.
16. Худенко О. М. Навчальна програма спецкурсу «Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін» / О. М. Худенко. – Херсон : Херсонська академія неперервної освіти, 2012. – 16 с.

АНОТАЦІЯ

Худенко О. М. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2013.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти. Уточнено сутність дефініцій «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін», «розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів у системі післядипломної освіти», визначено структуру, критерії, рівні розвитку, обґрунтовано типологію такого інтегрального особистісного утворення. Доведено, що ефективність розвитку індивідуального стилю вчителів-гуманітаріїв у системі післядипломної освіти забезпечується реалізацією організаційно-педагогічних умов, а саме: стимулювання особистісного й професійного саморозвитку вчителів гуманітарних дисциплін; інтеграція курсової, міжкурсової підготовки та самоосвітньої діяльності педагогів-гуманітаріїв щодо розвитку індивідуального стилю професійної діяльності; навчально-методичний супровід розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарного профілю.

Результати експериментальної роботи свідчать, що упровадження організаційно-педагогічних умов сприяє підвищенню рівня розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти.

Ключові слова: учитель гуманітарних дисциплін, розвиток індивідуального стилю професійної діяльності, система післядипломної освіти, організаційно-педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Худенко О. Н. Развитие индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин в системе последипломного образования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2013.

Диссертация посвящена теоретико-экспериментальному исследованию проблемы развития индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин в системе последипломного образования.

Конкретизирована сущность понятия «индивидуальный стиль профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин» как интегральное личностное образование, что представляет относительно динамическую совокупность индивидуально-своеобразных действий

педагога, обусловленную индивидуально-психическими особенностями его личности, профессиональной спецификой деятельности и взаимодействия с ее субъектами. Дефиниция «развитие индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей в системе последиplomного образования» рассмотрена как динамический, управляемый процесс саморазвития педагога в течении курсовой, межкурсовой подготовки и самообразования, в результате которых происходит качественные изменения структурных компонентов индивидуального стиля.

Уточнена структура индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин, которая состоит из пяти компонентов: мотивационного, когнитивно-технологического, эмоционально-коммуникативного, творческого, рефлексивного. Их выделение и порядок в структуре индивидуального стиля обусловлены особенностями педагогической деятельности учителя, его смысловым наполнением, функциями и фазами: ориентационной, исполнительской и контрольной. Определены критерии развития структурных компонентов: осознание необходимости развития индивидуального стиля профессиональной деятельности (мотивационный) наличие знаний о сущности категории «индивидуальный стиль профессиональной деятельности учителя», владение способами и приемами педагогической деятельности (когнитивно-технологический); развитость коммуникативных способностей, сформированность эмоциональной саморегуляции (эмоционально-коммуникативный); творческая активность педагога (творческий) сформированность рефлексивных умений (рефлексивный). В исследовании охарактеризованы четыре уровня развития ИСПД учителей-гуманитариев высокий, достаточный, средний и низкий. Типологию ИСПД учителей гуманитарных дисциплин составляют адаптивно-репродуктивный, технолого-методический, акмеологическо-креативный стили. Такая типология позволяет дифференцировать влияние на развитие данного образования, учитывая педагогический опыт.

Теоретически обоснованы и апробированы организационно-педагогические условия развития индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин в системе последиplomного образования, а именно: стимулирование личностного и профессионального саморазвития учителей гуманитарных дисциплин; интеграция курсовой, межкурсовой подготовки и самообразовательной деятельности педагогов-гуманитариев по развитию индивидуального стиля профессиональной деятельности; научно-методическое сопровождение развития индивидуального стиля профессиональной деятельности у учителей гуманитарного профиля.

Реализация указанных организационно-педагогических условий в системе последиplomного образования охватила курсовую, межкурсовую подготовку и самообразовательную деятельность педагогов.

Доказано, что развитие индивидуального стиля профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин в системе последиplomного образования осуществляется более эффективно при реализации указанных организационно-педагогических условий.

Ключевые слова: учитель гуманитарных дисциплин, развитие индивидуального стиля профессиональной деятельности, система последиplomного образования, организационно-педагогические условия.

SUMMARY

Khudenko O. M. Development of individual style of humanities teachers' professional activities in the system of postgraduate education. – On the right of manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Ternopil, 2012.

Thesis is devoted to theoretical and experimental research of problems of individual style of Humanities teachers' professional activities in the system of postgraduate education. The core of the definitions «individual style of Humanities teachers' professional activities», «development of individual style of teachers' professional activities in the system of postgraduate education» have been elaborated; the structure, criteria, levels of development, typology of integral personal formation as such have been grounded. The efficiency of individual style of Humanities teachers' professional activities in the system of postgraduate education has been proved to be provided due to certain organizational and pedagogical conditions, namely: motivating Humanities teachers for personal and professional self-development; integration of in-service, post-service and self-educational activities of the philology teachers' aimed at their individual style development as professionals; methodological and instructional materials' supplement provided for Humanities teachers' individual style development in the process of their professional activities fulfillment. Experimental testing results' implementation indicate of their contributory factor to Humanities teachers' individual style development level's raise in the professional activities done within the system of postgraduate education

Key words: teacher of Humanities, the development of individual style of professional activities, system of postgraduate education, organizational and pedagogical terms.

Підписано до друку 21.02.2013 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 224

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2 б,

24

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 33 від 06 грудня 2007 р.
СПД Созанський А.М.